

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет політичних наук

Кафедра соціології та політології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор
Юрій КОТЛЯР

“ ” 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФІЛОСОФІЯ»

Спеціальність 222 Медицина

Розробник

В.о.завідувача кафедри розробника

Гарант освітньої програми

В. о. директора Навчально-наукового
медичного інституту

Начальник НМВ

Вікторія ЧОРНА

Тетяна ЛУШАГІНА

Микола КЛИМЕНКО

Наталія ТЕРЕНТЬЄВА

Сергій ШКІРЧАК

Миколаїв – 2024 рік

Розділ 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Назва дисципліни	Філософія	
Галузь знань	22 Охорона здоров'я	
Спеціальність	222 Медицина	
Рівень вищої освіти	Магістр	
Освітня програма	Медицина	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	1 курс	
Навчальний рік	2024-2025	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	1	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	3 кредити / 90 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, підгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	15	
	15	
	60	
Відсоток аудиторного навантаження	33%	
Мова викладання	Українська	
Форма підсумкового контролю	залік	

Розділ 2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета навчального курсу: надання знання з філософії як світогляду людини, або сукупності поглядів на світ у цілому та ставлення людини до цього світу, розуміння онтологічних, гносеологічних, аксіологічних і соціальних проблем буття.

Завдання: курс «Філософія» як фундаментальна дисципліна, яка формує у студента світоглядні позиції і універсальну методологію пізнання та діяльності, ставить перед собою наступні завдання:

- забезпечити засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності;
- ознайомити із наявними філософськими концепціями;
- розкрити поліфонізм та плюралізм філософського мислення;
- створити умови для формування світоглядно-методологічної культури студентів;
- ознайомити з історією філософської думки, з досягненнями сучасної філософії та суспільних наук;
- сприяти формуванню у студентів здібностей до логічного мислення, самостійного аналізу складних явищ соціокультурного життя, уміння пов'язувати загальнофілософські проблеми з вирішенням завдань теоретичного і практичного характеру в професійній сфері та особистісному життєвому просторі.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на **формування компетентностей та програмних результатів навчання** для спеціальності 222 Медицина:

Загальні компетентності спеціальності (ЗК)	1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	2	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	3	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	4	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності
	5	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
	6	Здатність приймати обґрунтовані рішення.
	7	Здатність працювати в команді.
	8	Здатність до міжособистісної взаємодії.
	9	Здатність спілкуватись іноземною мовою.
	10	Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.
	11	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
	12	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
	13	Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.
	14	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
	15	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)	25	Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів.
Програмні результати навчання (ПРН)	18	Визначати стан функціонування та обмежень життєдіяльності особи та тривалість непрацездатності з оформленням відповідних документів, в умовах

		закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини, тощо. Вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення на підставі нормативних документів.
	21	Відшуковувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію.
	22	Застосовувати сучасні цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення, статистичні методи аналізу даних для розв'язання складних задач охорони здоров'я.
	23	Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я людини для оцінки стану захворюваності населення.
	24	Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

Розділ 3. Програма навчальної дисципліни

№	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
1	Філософія як специфічний тип знання.	2	2	8
2	Філософія стародавнього світу.	2	2	8
3	Філософія V-XVIII ст.	2	2	8
4	Філософія XIX- поч.XXI ст.	2	2	8
5	Проблеми онтології та феноменології.	2	2	8
6	Проблеми гносеології та антропології.	2	2	8
7	Соціальна філософія.	2	2	8
8	Філософія науки і культури.	1	1	4
Всього за курсом		15	15	60

Розділ 4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№ лекції	Кількість годин	Тема лекції	Ключові питання, які розглядаються
Лекція 1	2	Філософія як специфічний тип знання	Філософія та світогляд. Світогляд як форма самоусвідомлення людини. Основні риси світогляду. Світогляд як світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння. Історичні

			типи світогляду: міф, релігія, науковий світогляд, філософський світогляд. Особливості та функції міфу. Суспільно-історична природа релігії, її соціальні та гносеологічні функції. Ідея Бога. Взаємозв'язок і розвиток міфології, релігії та філософії. Зародження філософської думки. Предмет філософії. Філософія як дослідження світоглядних проблем засобами раціонального мислення.
Лекція 2	2	Філософія стародавнього світу.	Культурно-історичні передумови виникнення філософії. Своєрідність філософії Стародавньої Індії та Китаю. Місце передфілософії у духовній культурі Стародавньої Індії. Веди. Упанішади. Брахманізм. Буддизм. Основні школи філософії індуїзму. Місце передфілософії у духовній культурі Стародавнього Китаю. П'ятикнижжя. Конфуціанство. Даосизм. Причини виникнення філософії у Стародавній Греції. Досократівська філософія, її універсалістські орієнтації (Мілетська школа, Геракліт, Піфагореїзм). Криза унітарності мислення (Елейська школа). Плюралістична тенденція філософського освоєння світу – Емпедокл, Анаксагор, Демокріт. Класична філософія – софісти, Сократ, Платон, Аристотель. Криза класичної античної філософії. Філософія еллінізму (епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм).

Лекція 3	2	Філософія V- XVIII ст.	Філософія середньовіччя (К. Тертуліан, А. Августин, Ф. Аквінський, П. Абеляр, Р. Бекон, Д. Скотт). Особливості середньовічної схоластики. Релігійний характер філософської думки. Ідея Бога. Природа і людина як творення Бога. Філософія Фоми Аквінського. Формування європейської освіти, перші університети. Філософія Відродження (Л. Валла, М. Кузанський, Дж. Бруно, М. Монтень). Характерні риси епохи, їхнє відображення у філософській думці. Антропоцентристський, гуманістичний характер філософії епохи Відродження. Натурфілософія, пантеїзм. Геліоцентризм і вчення про нескінченність Всесвіту – М.Коперник, Г.Галілей. Філософія Нового часу. Проблема методу пізнання. Філософське обґрунтування нової картини світу (Ф.Бекон, Р.Декарт, Б.Спіноза, Г.Лейбніц, Дж.Локк, Дж.Берклі, Д.Юм). Механістичний характер філософії XVIII ст. Поняття субстанції у філософії Нового часу. Проблема людини у філософії Просвітництва (Ш.Л.Монтеск'є, Вольтер, Ж-Ж. Руссо). Французький матеріалізм, його розуміння людини і суспільства (Ж. Ламетрі, К.-А. Гельвецій, П. Гольбах, Д. Дідро).
Лекція 4	2	Філософія XIX- поч.XXI ст.	Класична німецька філософія. І.Кант - теоретична і практична філософія. Філософія людського „Я” (І.Фіхте). Філософія Ф. Шеллінга. Філософія абсолютної ідеї Г.Гегеля. Діалектична логіка Г.Гегеля. Філософські погляди Л.Фейєрбаха. Становлення і розвиток марксизму. Проблеми людини, суспільства, розуміння історичного процесу. Філософія К.Маркса і сучасність. Виникнення та розвиток некласичної філософії. Філософія XIX ст. Перегляд класичної моделі світорозуміння. Програма радикального оновлення філософії – позитивізм, філософія життя. Відкриття несвідомих поривів життя (А. Бергсон, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер). Відмова від суб'єкт-об'єктної дихотомії буття. Світ як

			тривалість. Філософія XX ст. Екзистенціалізм. Філософська антропологія. Персоналізм. Неотомізм. Неофрейдизм. Філософія постмодернізму.
Лекція 5	2	Проблеми онтології та феноменології .	Категорія буття: її смисл і специфіка. Буття як реальність і абстракція. Людина в бутті. Філософські концепції буття. Форми буття. Буття і час. Буття і простір. Типи онтології: реалізм (матеріалізм), ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм. Духовний вимір людського буття. Знаково-символічна форма буття духу. Проблема ідеального. Природничі та соціально-історичні засади свідомості. Самосвідомість. Рефлексія, розум, інтелект, мислення. Мислення і мова, мовний символізм буття. Свідомість і людська життєдіяльність. Сфери свідомості: пізнавальна, емоційна, мотиваційно-вольова. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, надсвідоме.
Лекція 6	2	Проблеми гносеології та антропології	Об'єкт і суб'єкт. Об'єкт-суб'єктна і суб'єкт-суб'єктна пізнавальна ситуація. Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне пізнання. Пізнання і творчість. Проблема істини . Істина і хибність. Істина і вірогідність. Критерії істини. Знання і мудрість. Рівні пізнання: віра, гадка, дискурсивне знання, мудрість. Сучасна методологія пізнання. Універсально-об'єктивістська методологія. Діалектика. Типи екзистенційної методології (феноменологія, герменевтика). Методологія пізнання як форма організації оптимально ефективної діяльності людини. Філософія і наука. Генезис науки. Наука і техніка. Сучасна НТР .Особливості сучасної науки. Специфіка людського буття. Буття людини як реальний процес її існування. Буттєвість, свобода і творчість – сутнісні характеристики людини. Свобода, вибір, відповідальність – сутнісні засоби реалізації творчої життєдіяльності людини.

			Антропосоціогенез. Філософська проблема взаємовідношення душі і тіла людини. Основоположні феномени людського буття: любов, творчість, щастя, віра, праця, гра. Тема життя і смерті у філософії. Конечність індивідуального існування людини. Сенс життя людини і людства. Соціальне буття людини як єдність індивідуального і суспільного буття.
Лекція 7	2	Соціальна філософія.	Основні підходи до розуміння суспільства. Феномен соціального. Соціум як історичний процес. Предметність, діяльність, спілкування – форми існування соціуму. Суспільство як система. Суспільство і природа. Географічне середовище і його роль в житті суспільства. Демографічні чинники суспільного розвитку. Основні сфери життєдіяльності суспільства та їх специфіка. Поняття соціальної структури суспільства. Соціальна група. Соціальна структура традиційного, індустріального і інформаційного суспільства. Соціальна мобільність і соціальна стратифікація. Політика як регулятивний механізм функціонування та розвитку соціуму. Політичні відносини та інститути. Держава як елемент політичної системи. Філософія історії. Проблема сенсу історії. Проекти світової історії. Зміст формаційного та цивілізаційного підходів до аналізу історичного процесу. Людина як суб'єкт історичного процесу. Народ та особистість в історії.
Лекція 8	1	Філософія науки і культури.	Культура як спосіб буття людини. Типологія культур. Культура і цивілізація. Генезис науки та основні етапи її розвитку. Наука і техніка як соціокультурні феномени. Особливості сучасної науки.

4.2 Плани семінарських занять

№ Семінару	Кількість годин	Тема семінару	Ключові питання, які розглядаються
Семінар 1	2	Філософія як	1 .Поняття світогляду. Світогляд як

		специфічний тип знання	спосіб духовно-практичного освоєння дійсності. 2.Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія. 3.Особливості філософського світогляду. 4.Філософія в системі культури. Основні функції філософії.
Семінар 2	2	Філософія стародавнього світу.	1.Передфілософія Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю. 2.Причини виникнення філософії у Стародавній Греції. 3.Антична філософія.
Семінар 3	2	Філософія V-XVIII ст.	1.Загальні риси філософської думки європейського середньовіччя. 2.Загальні риси філософської думки епохи Відродження. 3.Проблема методу пізнання у філософії 17 ст. 4.Соціально-політичні вчення у філософії Нового часу: теорія суспільного договору Т.Гоббса, концепція прав людини Д.Локка. 5.Філософія доби Просвітництва.
Семінар 4	2	Філософія XIX-поч.XXI ст.	1.Філософське вчення І. Канта та філософська система та метод Г. Гегеля. 2.Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха та основні філософські ідеї К. Маркса. 3.Вплив марксизму на світову суспільну думку та соціальну практику. 4.Філософія життя. 5.Позитивізм та його різновиди. 6.Екзистенціалізм. 7.Сучасна релігійна філософія.
Семінар 5	2	Проблеми онтології та феноменології.	1.Проблема буття в історії філософії. 2.Форми буття. 3.Буття і час. Буття і простір. 4.Проблема свідомості у філософії. 5.Мислення і мова.

Семінар 6	2	Проблеми гносеології та антропології	1. Проблема пізнання у філософії. Структура процесу пізнання. 2. Проблема методу пізнання у філософії. Філософські закони і категорії, їх зміст та роль в процесі пізнання. 3. Наукове пізнання, його рівні, форми та методи. 4. Образ людини в історії філософії. 5. Проблема походження людини
Семінар 7	2	Соціальна філософія.	1. Суспільство як об'єкт філософського аналізу. Основні джерела суспільного розвитку. 2. Основні сфери життєдіяльності суспільства та їх специфіка. 3. Соціальна структура. 4. Філософське осмислення історії. Проблема періодизації історії суспільства.
Семінар 8	1	Філософія культури і науки	1. Культура як спосіб буття людини. 2. Типологія культур. 3. Культура і цивілізація. 4. Генезис науки та основні етапи її розвитку. 5. Наука і техніка як соціокультурні феномени. 6. Особливості сучасної науки.

4.3. Завдання для самостійної роботи студентів

4.3.1 Підготовка повідомлення

Формою самостійної роботи з курсу «Філософія» є підготовка повідомлення за темою семінарського заняття. Наприклад, студенти обирають тему повідомлення для практичного заняття другого «Філософія стародавнього світу» - 1) Життя Конфуція, 2) Життя Будди, 3) Вчення про атоми Демокріта, 4) Вчення про державу Платона та інші.

Сенс цього завдання полягає в тому, щоб використати для його підготовки спеціальні джерела, а не лише підручники. Студент виступає з повідомленням під час семінарського заняття. Час виступу – максимум 10 хвилин. Критерії оцінювання подані у відповідному розділі програми.

Теми для повідомлень:

Сіддхарта Гаутама

Кун Фу-цзи

Фалес

Анаксімен, Анаксимандр

Геракліт Ефеський
Парменід, Зенон
Демокріт
Протагор, Горгій, Гіппій
Сократа
Платона
Арістотеля
Сенека
Марк Аврелій
Цицерон
Микола Коперник
Джордано Бруно
Данте
Леонардо да Вінчі
Галілео Галілей
Рене Декарт
Томас Гоббс
Джон Локк
Іммануїл Кант
Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

Розділ 5. Підсумковий контроль

5.1. Питання до заліку

1. Світогляд: поняття, структура, історичні форми.
2. Світогляд і філософія. Специфічні риси філософського мислення.
3. Предмет філософії. Основні функції філософії.
4. Передфілософія Стародавньої Індії
5. Передфілософія Стародавнього Китаю
6. Виникнення філософії у Стародавній Греції. Досократівський період.
7. Антична класика: Сократ, Платон, Арістотель.
8. Філософія європейського середньовіччя.
9. Філософія епохи Відродження.
10. Філософія Нового часу.
11. Філософія епохи Просвітництва.
12. Основні ідеї німецької класичної філософії.
13. Філософські погляди К. Маркса, їх вплив на світову філософію та соціальну практику.
14. Некласична філософія XIX ст.
15. Некласична філософія XX ст.
16. Філософській постмодернізм.
17. Розвиток філософської думки в Україні.
18. Філософія Г. Сковороди.

- 19.Пізнання як філософська проблема. Об'єкт і суб'єкт пізнання.
- 20.Діалектика як філософська концепція розвитку.
- 21.Проблема походження людини. Основні концепції антропогенезу.
- 22.Людина як предмет філософського аналізу. Сутність людини.
- 23.Свідомість, мислення, мова. Роль мови у розвитку суспільства та людської культури.
- 24.Тілесні, душевні та духовні засади особистості.
- 25.Людина як індивід, індивідуальність, особистість.
- 26.Основоположні феномени людського буття: любов, творчість, щастя, віра, праця, гра.
- 27.Тема життя і смерті у філософії.
- 28.Сенс життя людини і людства.
- 29.Цінності як ядро духовного світу людини. Типи цінностей.
- 30.Філософія і наука. Генезис науки та основні етапи її розвитку.
- 31.Наука і техніка як соціокультурні феномени.
- 32.Місце науки в життєдіяльності суспільств.
- 33.Особливості сучасної науки.
34. Сучасна НТР, її вплив на розвиток суспільства та людини.
- 35.Глобальні проблеми людства: зміст, причини виникнення, шляхи подолання.
- 36.Обов'язки громадян у демократичному суспільстві.
- 37.Процеси глобалізації в сучасному світі.
- 38.Криза сучасної цивілізації та шляхи виходу з неї.
- 39.Основні підходи до розуміння сутності суспільства.
- 40.Основні сфери суспільного життя та їх особливості.
- 41.Суспільство і природа: взаємодія, суперечності, перспективи.
- 42.Екологічні проблеми сучасності.
- 43.Географічне середовище як чинник суспільного розвитку.
- 44.Народонаселення як передумова та суб'єкт історичного процесу.
- 45.Матеріальне виробництво як основа суспільного розвитку.
- 46.Духовна сфера життя суспільства.
- 47.Соціальна структура та її різновиди.
- 48.Політика як соціальне явище, її специфіка та роль у суспільному житті.
- 49.Держава: походження, сутність, функції.
- 50.Свобода і відповідальність людини у сучасному світі.
- 51.Громадянське суспільство: визначення, основні характеристики.
- 52.Формаційний підхід до аналізу історичного процесу.
- 53.Цивілізаційний підхід до аналізу історичного процесу.
- 54.Смисл та спрямованість історичного процесу.
- 55.Права людини та їх різновиди.

56. Людина як суб'єкт історичного процесу. Народ та особистість в історії.
57. Особливості інформаційного суспільства.
58. Суспільний прогрес та його критерії.
59. Механізми захисту прав людини в Україні.
60. Зміст ліберальної демократії. Демократичні функції громадянського суспільства.

5.2 Зразок «нульового» варіанту залікового білету

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ № 0

Чорноморський національний університет ім. П. Могили
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Галузь знань: 22 Охорона здоров'я
Спеціальність 222 Медицина

ФІЛОСОФІЯ

Варіант №0

1. Філософія епохи Просвітництва. (15 балів).
2. Механізми захисту прав людини в Україні. (15 балів).

Розділ 6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

6.1. Система оцінювання роботи студентів

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу здійснюється шляхом перевірки знань студентів на заліку згідно розкладу сесії.

У відповідності до положення про систему рейтингової оцінки знань студентів при вивченні дисципліни застосовується наступна система оцінювання роботи студентів.

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1.	Опитування та виступи на групових заняттях (передбачено 8 відповідей)	8 x 10 = 80	Протягом семестру
2.	Самостійна (письмова) робота	20	Протягом семестру
3.	Повідомлення (виступ на занятті)	20	Протягом семестру
4.	Залік	80	Сесія
	Всього	200	

6.2. Критерії оцінювання

Опитування на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння студентів самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 5 балів. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка 5 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка 4 балів ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка 2-3 бали ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка 0-1 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Підготовка і виступ з повідомленням.

Критеріями оцінювання повідомлення виступають:

- якісна підготовка матеріалів згідно теми виступу,
- виклад матеріалів зрозумілою для аудиторії мовою,
- самостійні висновки, повнота розкриття теми повідомлення.

Максимальна оцінка – 15б. (порушення однієї з умов – зменшення оцінки на 2 б.).

0 балів – робота не виконана. Студент абсолютно не опанував матеріал і не може дати чітку та правильну відповідь на жодне із поставлених запитань.

5 бали – робота студента лише частково розкриває обрану тему, суттєво бракує інформаційного насичення, не дотримана логіка викладу матеріалу. Представлена інформація абсолютно не містить посилань на першоджерела. Доповідач не опанував основні теоретичні знання з опрацьованих ним

першоджерел, не орієнтується в тексті доповіді. Студент не може дати відповідь на жодне поставлене запитання, власна точка зору відсутня.

7 бали – робота студента не повністю розкриває обрану тему, суттєво бракує інформаційного насичення, не повністю дотримана логіка викладу матеріалу. Представлена інформація майже не містить посилань на першоджерела. Доповідач майже не опанував основні теоретичні знання з опрацьованих ним першоджерел, слабо орієнтується в тексті доповіді. При відповіді на питання студент проявляє відсутність стабільних знань, невпевненість; не може дати чітку та аргументовану відповідь, власна точка зору відсутня.

10 бали – робота має зауваження щодо інформаційного насичення та логіки побудови матеріалу. Представлена інформація не завжди містила посилання на першоджерела. Робота була заслухана та обговорена під час практичного заняття. Доповідач в основному опанував основні теоретичні знання з опрацьованих ним першоджерел, однак не досить вільно орієнтується в тексті доповіді. При відповіді на додаткові питання проявляє невпевненість та допускається деяких неточностей і похибок; викликає складність ведення дискусій та аргументація власної точки зору; не проявляє толерантність під час ведення дискусій.

12 балів – студент підготував змістовну, логічно структуровану доповідь, яка повністю висвітлює обрану тему. Робота була заслухана та обговорена під час семінарського заняття. Представлена інформація була теоретично обґрунтованою та актуальною, містила посилання на першоджерела. Доповідач володіє основними аспектами з опрацьованих ним першоджерел, досить аргументовано викладає свої міркування з того чи іншого приводу, але припускається певних неточностей і похибок; проявляє толерантність під час ведення дискусій.

15 балів – студент підготував змістовну, логічно структуровану роботу, яка повністю висвітлює обрану тему. Доповідь була заслухана та обговорена під час семінарського заняття. Інформація має бути теоретично обґрунтованою та актуальною, містити посилання на першоджерела. Доповідач вільно орієнтується у матеріалі, що ним доповідається, знає основні положення наукових першоджерел та опрацьованої літератури; чітко і без зупинки відповідає на поставлені запитання, аргументуючи свої відповіді, використовуючи набуті ним знання; висловлює своє власне ставлення до тих чи інших питань, аргументуючи його; проявляє толерантність під час ведення дискусій.

Самостійна (письмова) робота передбачає оцінювання знань студентів за шкалою:

15 балів ставиться за умови виконання студентом наступних умов при написанні контрольної роботи: робота виконана українською мовою, матеріал викладений в логічній послідовності, без граматичних та синтаксичних помилок або виправлень. Студент дав стислі й водночас ґрунтовні відповіді на всі питання запропоновані в білеті. З відповіді видно, що студент вільно володіє всім матеріалом курсу, передбаченим програмою; студент уміє аргументувати свою відповідь, навести необхідні докази, приклади. Студент вміє висвітлити

зміст, причини появи та наслідки тієї чи іншої соціологічної концепції, знає біографічні відомості про авторів, вільно орієнтується у напрямках (школах), до яких належать ті чи інші соціологи; студент вміє посилається на відповідні джерела інформації. Студент розуміє особливості різних історичних епох, може пояснити вплив історичних подій певної країни та розвиток соціологічної думки; розміщувати соціологічні концепції в хронологічному порядку, встановлювати їх актуальність для сьогодення, висловлювати власну думку стосовно тих чи інших концепцій. Найвища оцінка ставиться також за вміння наводити протилежні підходи у ставленні критиків до оцінки певних соціологічних концепцій, полемізувати з представниками соціології. Для викладу того чи іншого соціолога студент використовує таблиці, схеми, тощо.

Студент для отримання оцінки “ 5 ” повинен показати навички використання міждисциплінарних зв'язків. У кінці кожного питання він дає короткі логічні висновки.

10 балів ставиться у разі виконання студентом наступних умов: робота виконана українською мовою з незначною кількістю русизмів, немає значних граматичних та синтаксичних помилок або виправлень. Матеріал викладений в логічній послідовності. Студент висвітлив всі питання запропоновані в білеті, з чого видно, що студент практично вільно володіє матеріалом курсу, передбачений програмою, однак роботі не вистачає ґрунтовності, всебічності у розгляді питань, деякі нюанси пропущені. Студент в цілому висвітлює зміст, причини появи та наслідки тієї чи іншої соціологічної концепції, знає біографічні свідомості про її авторів, орієнтується у напрямках (школах), до якої належать ті чи інші соціологи, порівнює їх концепції, ґрунтує свою відповідь при доборі та наведені фактів припускається незначних помилок. Використання джерел інформації однобічне, посилання на джерела відсутні. Студент не розуміє впливу різних історичних епох на розвиток соціологічного знання, не розуміє актуальності творчості соціологів для сьогодення. Власне ставлення студентом висловлюється, однак в аргументації зустрічаються певні неточності. Студент не намагається наводити протилежні точки зору на ту чи іншу проблему, відсутня полеміка з дослідниками, не підходить до роботи творчо, не використовує таблиць, графіків, схем. Не використовуються міждисциплінарні зв'язки. У кінці кожного питання зроблені відповідні висновки, однак вони не досить повні та логічні.

5 балів ставиться у разі відповідності роботи таким умовам: робота виконана українською мовою, однак рясніє граматичними, синтаксичними помилками, має багато виправлень. Студент не повністю розкрив питання або не відповів на одне із них, з чого видно, що студент не засвоїв в певній мірі матеріал курсу, передбачений програмою. Відсутня ґрунтовність у розгляді питання, висвітлюються лише окремі аспекти проблем. Студент порушує логіку викладу. Студент не вміє аналізувати матеріал, порівнювати його, розглядає його відірвано від історичної епохи, не розуміє зв'язку теорії з практикою та сьогоденням. Аргументація відповіді слабка, вибіркова, є суттєві помилки у використанні фактичного матеріалу. Студент не висловлює власного ставлення до тих чи інших соціологічних поглядів. Студент не наводить інші точки зору на висвітлювану проблему, не посилається на джерела інформації. Студент не

намагається скласти таблицю або схему поглядів того чи іншого соціолога. Студент не вміє використовувати міждисциплінарні зв'язки. Висновки не відбивають суті питання або відсутні.

2 бали ставиться у випадку відповідності таким умовам: робота виконана українською мовою із значною кількістю русизмів, рясніє граматичними, синтаксичними, стилістичними помилками, має багато виправлень. Кожне з трьох питань не висвітлені взагалі. При висвітленні питань допущені значні помилки, студент не знає або плутає фактичний матеріал. Студент не вміє аналізувати соціологічні концепції, порівнювати їх, пов'язувати з конкретною історичною епохою, з сьогодишнім днем. Аргументація, посилання на джерела відсутня. Власна думка не висловлюється. Висновки відсутні.

Самостійна письмова робота

Завдання № 1

1 Які функції виконує наука в житті суспільства? В чому проявляється залежність науки від суспільства?

2. Назвіть основні теми вчення Конфуція. Які афоризми Конфуція ви запам'ятали? Прокоментуйте їх зміст.

3. Опишіть зміст закону єдності та боротьби протилежностей. Наведать приклади суперечностей різних типів.

Завдання № 2

1. Обґрунтуйте значення демографічного фактору в життєдіяльності людства.

2. Порівняйте "філософію серця" Г. Сковороди і П. Юркевича.

3. Опишіть зміст закону заперечення заперечення. Як пов'язані діалектичне заперечення і суперечність? Наведіть приклад різних форм діалектичного заперечення.

Завдання № 3

1. Визначте, в якій мірі географічне середовище впливає на соціокультурні процеси. Чим відрізняється позиція географічного детермінізму від концепції ноосфери?

2. Розкрийте зміст вчень Г. Сковороди про дві натури і три світи.

3. В чому полягає зміст категорій "причина" та "наслідок". Який філософ заснував традицію детермінізму у європейській філософії?

Завдання № 4

1. В чому полягає зміст проблеми сенсу історії? Якими є можливі варіанти її розв'язання?

2. Як відбувалося становлення філософської думки в Україні? Опишіть основні етапи.

3. Надайте характеристику категорій "форма" та "зміст", "сутність" та "явище". Наведіть приклади застосування цих категорій у різних сферах дійсності.

Завдання № 5

1. Чи відбувається в історії людства прогрес? Що може бути свідченням цього?

1. Опишіть образ людини за поглядами французьких екзистенціалістів (Ж.-П. Сартр, А. Камю).

2. В чому полягає зміст категорій "можливість" та "дійсність", "необхідність" та "випадковість"? Наведіть приклади застосування цих категорій в практиці повсякденного та наукового мислення.

Завдання № 6

1. Надайте характеристику формаційного підходу до аналізу історичного процесу. В чому полягають його сильні та слабкі сторони?

2. Яке значення для розвитку філософії мало вчення Фоми Аквінського про двоїстість істини, про співвідношення науки, філософії та теології?

3. Якими є головні соціокультурні функції філософії? Поясніть кожен з них, наведіть відповідні приклади.

Завдання № 7

1. Назвіть основні теми філософії життя. В чому проявляється песимізм цього напрямку?

2. Опишіть зміст закону взаємного переходу кількісних змін у якісні. Наведіть приклади переходу до нової якості у будь-якій сфері (природі, соціумі, процесі пізнання).

3. Визначте категорії одиничного, особливого, загального. Як пов'язані ці категорії з індуктивним та дедуктивним методами пізнання?

Завдання № 8

1. В чому полягає й як себе виявляє багатовимірність людської свободи?

2. Чому і коли відбулася криза класичної філософії? Назвіть основні течії та напрямки сучасної некласичної філософії.

3. Як ви розумієте твердження "Свідомість не тільки відображає світ, а й створює його"?

Завдання № 9

1. Які функції виконують цінності в людському бутті?

2. Чому вчення Л. Фейєрбаха називається "антропологічний матеріалізм"? Який вид відношень між людьми Фейєрбах вважав головним?

3. Чи можливо зрозуміти природу людської свідомості, якщо вивчати лише мозок? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання № 10

1. Виберіть якусь одну з базових цінностей людського життя, дайте їй характеристику.

2. Опишіть філософську систему Г. Гегеля. Чому філософія Гегеля є об'єктивно-ідеалістичною?

3. Визначте критерії істини, що їх пропонують різні філософські вчення та надайте їм оцінку.

Завдання № 11

1. Що таке громадянське суспільство й якою є його роль в суспільному житті?

2. Чому І. Кант назвав свою гносеологію "коперніковським переворотом"? Яку схему процесу пізнання він запропонував в "Критиці чистого розуму"?

3. Визначте особливості рівней наукового пізнання. Що відповідає кожному з рівнів наукового пізнання у буденній свідомості?

Завдання № 12

1. Охарактеризуйте сучасну екологічну ситуацію у світі. Вкажіть її головні чинники. Чому філософія звертається до аналізу цієї проблеми?

2. Які оригінальні соціально-політичні концепції запропонували філософи Нового часу? Які концепції не втратили своєї значущості і в наш час? Чому?

3. Практика і пізнання. Основні функції практики.

Завдання № 13

1. Що таке антропосоціогенез? Які ви знаєте гіпотези щодо походження людини?

2. Чому у філософії Нового часу постає проблема субстанції? Яке ставлення до цієї категорії присутнє у сучасній філософії?

3. Надайте характеристику особливостей філософського світогляду. Що є, на ваш погляд, "родзинкою" філософського мислення?

Завдання № 14

1. Порівняйте антропологічні погляди Л. Фейєрбаха та К. Маркса.

2. Чому у філософії Нового часу постає проблема методу пізнання? Відповідь обґрунтуйте.

3. Які визначення предмету філософії ви знаєте? Чому визначити філософію складніше, ніж будь-який інший вид духовної діяльності?

Завдання № 15

1. Порівняйте матеріалістичний та ідеалістичний підходи до розуміння суспільного життя.

2. Назвіть специфічні риси філософської думки епохи Відродження. Чим відрізняється ренесансне розуміння природи та людини від середньовічного?

3. Чи є філософія наукою? Обґрунтуйте свою точку зору.

Завдання № 16

1. Надайте характеристику формаційного підходу до аналізу історичного процесу. В чому полягають його сильні та слабкі сторони?

2. Яке значення для розвитку філософії мало вчення Фоми Аквінського про двоїстість істини, про співвідношення науки, філософії та теології?

3. Якими є головні соціокультурні функції філософії? Поясніть кожну з них, наведіть відповідні приклади.

Завдання № 17

1. Надайте характеристику цивілізаційного підходу до періодизації історії. Які сильні та слабкі сторони має цей підхід?

2. Назвіть проблеми, що їх вперше розробляв Аристотель в історії світової філософії. Які нові галузі знання він заснував?

3. Чи можна говорити про національну своєрідність філософських вчень? Аргументуйте свою позицію.

Завдання № 18

1. Що таке "рушійні" сили розвитку суспільства? Надайте характеристику таким детермінантам суспільного життя як розподіл праці; дії великих мас людей; соціальна революція.

2. В чому полягає кардинальна відмінність творчості софістів та Сократа?

3. Порівняйте за змістом поняття "світ", "ставлення до світу", "картина світу", "світогляд".

Завдання № 19

1. Які підходи щодо визначення ролі видатних та історичних особистостей в житті суспільства вам відомі?

2. Що спільного було у творчості софістів та Сократа?

3. В чому полягає спорідненість міфологічного, релігійного, філософського світогляду?

Завдання № 20

1. Назвіть особливості соціального пізнання. Порівняйте суб'єктивне та об'єктивне у природознавстві та соціальних науках.

2. Чому даосизм вважається першою філософською школою? Обґрунтуйте свою відповідь.

3. В чому полягає пов'язаність свідомості з буттям? Аргументуйте свою відповідь.

Завдання № 21

1. Назвіть глобальні проблеми сучасності. Чому філософія звертається до аналізу цих проблем?

2. Як відбувалося зародження філософської думки у Стародавньому Китаї?

3. Розкрийте зміст категорії "рух". В чому вбачали джерело руху Аристотель, Фома Аквінський, Ф. Енгельс?

Завдання № 22

1. Назвіть істотні риси аграрного, індустріального та постіндустріального суспільства. До якого типу суспільства можна віднести сучасну Україну? Відповідь обґрунтуйте.

2. Визначте ознаки філософського мислення у брахманізмі та буддизмі. Чому тип світогляду Стародавньої Індії у I тис. до н. е. називають передфілософським?

3. Як співвідносяться за своїм змістом поняття "рух", "розвиток", "зміна"?

Завдання № 23

1. Визначте поняття "соціальна структура". В чому сутність концепції соціальної стратифікації та соціальної мобільності?

2. Назвіть основні проблеми філософської думки доби європейського середньовіччя.

3. Назвіть основні характеристики істини та прокоментуйте її зміст. Наведіть приклади.

Завдання № 24

1. В чому суть політики як соціального явища? Надайте характеристику політики як форми суспільної свідомості.

2. Який внесок зробили досократівські філософи у становлення предмету філософії?

3. Порівняйте позиції емпіризму та раціоналізму. Які філософи використовували ці методи пізнання?

Завдання № 25

1. Які теорії походження держави і права ви знаєте? Назвіть і надайте характеристику не менше трьох теорій.

2. Розкрийте зміст поняття "атом" за Демокрітом.

3. Що таке пізнання? Надайте характеристику кожному елементу пізнавального відношення.

Завдання № 26

1. Дайте характеристику науки як форми суспільної свідомості.

2. Що сприяло виникненню філософії у Стародавній Греції? Назвіть різні чинники.

3. Надайте порівняльну характеристику двом способам філософського осягнення буття - метафізичному та діалектичному. Як ставиться до діалектики та метафізики сучасна філософія?

Завдання № 27

1. Філософські ідеї А.Августина.

2. Порівняйте буденний та науковий рівні індивідуального світогляду.

3. Чому проблема сенсу життя є однією з «вічних» у філософії?

Завдання № 28

1. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха

2. Надайте характеристику особливостей релігійного світогляду.

1. Закони діалектики та їх роль в осмисленні процесу розвитку.

Завдання № 29

1. Порівняйте онтології Платона і Арістотеля.
2. У чому полягає сутність людини? Назвіть її основні ознаки.
1. Яку роль в житті людини відіграє несвідоме?

Завдання № 30

1. Раціоналізм та емпіризм у філософії Нового часу.
2. Сутність та функції свідомості.
3. Обґрунтуйте, що людина являє собою біосоціальну єдність.

Вимоги до оформлення контрольної роботи

1. Завдання має бути виконано українською мовою в електронному вигляді, інтервалом - 1.5, загальним обсягом 12-15 сторінок.
2. Текст друкується з дотриманням таких розмірів полів ліве – 20 мм, праве – 10 мм, верхнє – 15 мм, нижнє – 15 мм.
3. Шрифт Times New Roman (розмір 14).
4. Завдання повинно містити титульний аркуш, план (перелік питань із сторінками), список використаної літератури.
5. Сторінки нумеруються арабськими цифрами. Титульний аркуш включається до загальної нумерації, але номер на ньому не ставиться, на наступних сторінках номер проставляється в правому нижньому куті.

Розділ 7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні джерела

1. Афанасенко В. С., Горlach М. І., Данильян О.Г., Дзьобань О.П., Квіткін П.В. Соціальна філософія: підруч. для вищої шк.. – Х.: Прапор, 2011. – 679 с.
2. Гатальська С.М. Філософія культури: Підручник для студ. вищих навч. закл. – К.: Либідь, 2010. – 328 с.
3. Історія української філософії: Підручник для студ. вищих закладів освіти. – К.: Академвидав, 2010. – 624 с.
4. Кремінь В.П., Ільїн В.В. Філософія: Логос, Софія, Розум: підручник. – К.: Книга. 2009 – 432 с.
5. Новітня філософія науки: підруч. для студ. філос. фак. ун-тів і аспірантів (для склад, канд. іспиту з філос. та філос. науки) / І.С. Добронравова, Т. М. Білоус, О.В. Комар К.: Логос, 2009. 244 с.
6. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: підручник. – 3. вид., випр., доп. – К.: Академвидав, 2011. – 592 с. Шифр Ю/П776
7. Причепій Є.М. Філософія: підручник /Є.М. Причепій, А.М.Черній, Л.А.Чекаль. – 4 вид., випр. – К.: Академвидав, 2015. – 592с.
8. Філософія історії: підручник /О.А. Габріелян., І.І. Кальной – К.: Академвидав, 2011. – 213 с.
9. Філософія: Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та ін. – К.: Либідь, 2010. – 408 с. Шифр Ю/Ф561

10. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В.І.Ярошевича. – К.: Центр учбов. л-ри, 2012 – 648 с.
11. Філософія [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Л. В. Губерський та ін. ; за ред. Л.В. Губерського]. – Х. : Фоліо, 2013. – 509 с.
12. Щерба С. П. Філософія [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Щерба, О. А. Заглада ; за ред. д-ра філос. наук, проф. С. П. Щерби. - Житомир : Полісся, 2012. - 547 с.

7.2. Додаткові навчальні посібники:

1. Андрущенко В.П. Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – К.: «Генеза», 2003. – 368 с.
2. Бондаревич І.М. Філософія [Текст] : навч. посіб. / І. М. Бондаревич. – К. : Алерта, 2013. – 239 с.
3. Вовк В.М., Петрова Г.М., Черней В.В. Історія філософії: опорний конспект: К.: Атіка, 2012. – 275 с.
4. Головащенко І. О. Філософія [Текст] : навч. посіб. / І. О. Головащенко. - Вінниця : ВНТУ, 2016. - 200 с.
5. Губар О.М. Філософія: інтерактивний курс лекцій: навч. посібник. К.: Центр учбов. л-ри, 2012 – 416 с. Шифр Ю/Г-93
6. Губерський Л.В., Надольний І.Ф., Андрущенко В.П., Розумний В.П., Бойченко В.П. Філософія: Навч. посібник / І.Ф. Надольний (ред.). – 5 вид., випр. і доп. – К.: Вікар, 2005. – 456 с. Шифр Ю/Ф561
7. Довгань А. О. Філософія [Текст] : лекц. курс для аспірантів техн. спец. (конспект. виклад) / А. О. Довгань ; Терноп. нац. техн. ун-т ім. Івана Пулюя. - Тернопіль : ТНТУ ім. Івана Пулюя, 2015 . Ч. 1. - 2015. - 183 с.
8. Історія світової та української філософії: навчально-методичний посібник: для студентів усіх спеціальностей і форм навчання / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України” ; [уклад. О. П. Бойко]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. – 121 с.
9. Касьян В.І. Філософія: відповіді на питання екзаменаційних білетів:навч. посіб. — 8-те вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2015. — 354с.
10. Качуровський М.О., Наумкіна О.А., Цикін В.О. Синергетика: нове мислення: Навч. посіб. – Суми: Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка, 2004. – 127 с.
11. Кисляков В. П. Вступ до філософії науки: навч. посіб. / В. П. Кисляков, О. М. Дрожанова, О. П. Ступак ; за наук. ред. О. М. Дубового ; Нац. ун-т кораблебудування ім. адмірала Макарова. - Миколаїв : Вид-во НУК, 2011. - 124 с.
12. Мисик І. Г. Історія філософії в Україні: навч. посіб. / І. Г. Мисик. – О. : Фенікс, 2011. – 134 с.
13. Онтологія людини: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.В. Лях та ін. – Слов'янськ, 2004. – 230 с.
14. Предборська І. М. Філософія історії [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. М. Предборська, С. О. Ганаба. - Суми : Університетська книга, 2012. - 231 с.

15. Повар А. М., Сулятицька Т. В. Філософія [Текст] : навч.-метод. посіб. / А. М. Повар, Т. В. Сулятицька; ДВНЗ "Кам'янець-Поділ. індустр. коледж", Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. [вид.], 2015. - 163 с.
16. Присухін С.І. Філософія: навч. посібник / Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К.: КНЕУ, 2014. – 356 с.
17. Приходько В. В. Основи теоретичної філософії [Текст] : навч. посіб. / В. В. Приходько ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Київський університет, 2015. - 142 с.
18. Пушонкова О. А. Філософія психоаналізу: навч.-метод. посіб. / О. А. Пушонкова ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, Навч.-наук. ін-т історії і філософії. - Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2011. - 76 с.
19. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. та ін. Філософія: світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. – К.: Либідь, 2003. – 432 с.
20. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. – К.: Україна, 2001. – 512 с.
21. Філософія науки та інноваційного розвитку: навч. посіб. / Чекаль Л. А. та ін.; за наук. ред. проф. Л. А. Чекаля. – К.; Ніжин: Лисенко М. М., 2011. – 327 с.
22. Філософія права / За заг. Ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
23. Філософія права: Навч. посіб. / О.Г.Данільян, Л.Д.Байрачна, С.І.Максимов та ін.; за заг. ред. О.Г.Данільяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
24. Філософія: навч. посібник для студ. і аспірантів вищих навч. закл. / І.Ф. Надольний (ред.). – 8-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2012. – 534 с. Шифр Ю/Ф561
25. Філософія. Посібник для підготовки до іспитів / П.С. Прибутко, Т.В. Кондратюк-Антонова, В.І. Стус – К.: Паливода А.В., 2012. – 184 с.
26. Філософія освіти : навч. пос. \ Чекал Л.А., Гейко С.М., Горбатюк Т.В. та ін. - К.: НУБіП України, 2014.

7.3. Інформаційні ресурси

1. Електронна бібліотека "psylib" (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>
2. Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>
3. Книжкова палата України імені Івана Федорова // <http://www.ukrbook.net/>
4. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника // <http://www.library.lviv.ua/>
5. Наукова бібліотека ім.В. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка // <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
6. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка // <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>

7. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання // www.nbuv.gov.ua
8. Національна парламентська бібліотека України // <http://www.nplu.org/>
9. Сайт альманаху «Грані» <http://www.grani.org.ua/>
10. Сайт Інституту філософії НАНУ ім. Г.С. Сковороди <https://www.filosof.com.ua>
11. Сайт Українського філософського фонду <http://www.philosophy.ua>
12. Харківська державна наукова бібліотека України імені В. Короленка // <http://korolenko.kharkov.com/1>.
13. Сайт Українського філософського фонду <http://www.philosophy.ua>